

Wasiuta, Sebastian

"Wzorce tekstów ustnych w perspektywie etnolingwistycznej", Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Lublin 2007 : [recenzja]

Etnolingwistyka 20, 439-440

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i wędrówki idei. Omówiono tu pojęcia konotacji semantycznej (Ryszard Tokarski), metonimii (Bogusław Bierwiaczonek), figury i tła (Danuta Stanulewicz) oraz tendencje prekognitywne (semantyka ram — artykuł Michała Posta, a także prace Dwighta Bolingera, w których polemizował on z tezami generatywistów — artykuł Olgi Sokołowskiej). W części trzeciej — najobszerniejszej — opublikowano teksty poświęcone związkowi kognitywizmu z innymi naukami i dziedzinami. Analizom tekstów literackich poświęcili artykuły Masako Hiraga, Reuven Tsur i Marek Kuźniak. Alina Kwiatkowska prezentuje zastosowanie kognitywizmu do badań nad sztuką. Teksty Kazimierza Sroki, Tima Rohrera i Bogusława Bierwiaczonka dotyczą związków z nauką o religii i neurobiologią.

SW

Kognitywizm w poetyce i stylistyce. Red. Grażyna Habrajska, Joanna Ślósarska. Kraków: Universitas, 2006, 176 s.

Książka stanowi zbiór jedenastu artykułów, których autorzy aplikują metody i pojęcia wypracowane w ramach językoznawstwa kognitywnego do analizy tekstu. W konsekwencji zatem czytelnik otrzymuje prezentację wzajemnie dopełniających się, interdyscyplinarnych ujęć tego typu analizy. Barbara Lewandowska-Tomaszczyk w artykule *Konstruowanie znaczeń i teoria stapiania* (s. 7–35) omawia teorię amalgamatów pojęciowych, uznając za elementy pozwalające na komunikowanie się: umysłowe procesy metaforyzacji i metonimizacji, scenariusze zachowań, zasady kategoryzacji zjawisk. Tomasz P. Krzeszowski (*Czy istnieją niemożliwe metafory? — kilka uwag o ograniczeniach metaforyzacji*, s. 37–46) stwierdza, że metafora nie może funkcjonować w obrębie pojęć syntetycznych, z kolei w zakresie pojęć analitycznych nie może naruszyć domeny docelowej ani „ładunku aksjologicznego”, zaś żadnym ograniczeniom nie podlega w ramach pojęć jednostkowych, dopóki nie staną się one konwencjonalne. Iwona Nowakowska-Kempna (*Słowo poetyckie w badaniach kognitywnych*, s. 47–56) rozważa propozycje, które paradygmat kognitywny oferuje badaniom tekstów literackich. W części materiałowej autorzy podejmują problematykę podmiotu w esejach Zbigniewa Herberta (Agnieszka Będkowska-Kopeczyk, Michał Kopeczyk), koncepcji Fauconnierowskich przestrzeni mentalnych w analizie dwu wierszy Wisławy Szymborskiej (Agnieszka Libura), problematykę przestrzeni w analizie Miłoszowej ekfrazy *Turner* (Dorota Korwin-Piotrowska), metafor konceptualnych w utworach poetyckich Juliana Tuwima, Jana Lechonia, Leopolda Staffa i Kazimierza Wierzyńskiego (Barbara Grzeszczuk), stylu francuskiego przekładu *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza (Ewa Sławkowa), językowego obrazu muzyki w poezji (Ewa Bilas), stereotypu językowego smoka w literaturze fantasy (Natalia Lemann) oraz komizmu w komunikacji literackiej (Aleksander Głowczewski).

SW

Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, *Wzorce tekstów ustnych w perspektywie etnolingwistycznej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007, 452 s.

Autorka przyjmuje rozumienie tekstu jako jednostki językowo-komunikacyjnej. We wstępie omawia dotychczasowe ujęcia tekstu i kryteriów tekstowości, a także opowiada się za powiązaniem problematyki tekstologicznej z etnolingwistyką, uwzględniając bogaty dorobek słowiańskiej tekstologii folklorystycznej. Za punkt wyjścia i inspirację do badań wzorców tekstów ustnych służą autorce koncepcje Włodzimierza Proppa (kombinatoryka funkcji), Jurija Łotmana (porządek tekstu jako odzwierciedlenie porządku świata), teoria klisz językowych Grigorija Piermiakowa, teoria oralizmu Alberta Lorda oraz teza Teuna A. van Dijka o odwzorowywaniu modelu ludzkiego umysłu przez model tekstu. Część I monografii poświęcona została zagadnieniom teoretycznym — rekonstrukcji (z wykorzystaniem definicji kognitywnej) rozumienia tekstu przez użytkowników języka, wyznacznikom

tekstu ustnego, omówieniu teorii motywu. Dla tego ostatniego autorka wyróżnia funkcje: konstytutywną, informacyjno-wyszukiwawczą, eksplikacyjną i modelującą. Następnie omówione zostaje pojęcie wzorca tekstowego jako globalnego schematu, na który ukierunkowana jest komunikacja. W części drugiej zamówienie, kołęda i bajka analizowane są na poziomie tekstu i jego wariantów. Z kolei (cz. III) na poziomie gatunkowym rekonstruuje się zawarte w nich obrazy świata. Na poziomie międzygatunkowym (cz. IV) omówione zostają wzorce tekstowe takie, jak: kompleks, kolekcja, opozycja, „lustró”, koncept liczbowy, następstwo zdarzeń, ekwiwalencja, pętla semantyczna.

SW

Beata Nowakowska, *Nowe połączenia wyrazowe we współczesnej polszczyźnie*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2005, 127 s.

Rozprawa dotyczy połączeń wyrazowych, powstałych w polszczyźnie powojennej. Poddane analizie jednostki zostały wyekscerpowane z niespecjalistycznej prasy wydawanej w latach 1972 — 2000, a pochodzą z kartoteki neologizmów Pracowni „Obserwatorium Językowe” Instytutu Języka Polskiego PAN w Warszawie oraz z przygotowanych przez Pracownię i wydanych trzech serii „Nowego słownictwa polskiego...”. Autorka, wykorzystując różne koncepcje teoretyczne, dokonuje ich wieloaspektowego oglądu. Stosując kryterium onomazjologiczne, porządkuje zebrane neologizmy frazeologiczne wg ich przynależności do poszczególnych grup tematycznych. Na tej podstawie wyodrębnia pola odpowiadające różnym dziedzinom działalności człowieka: polityka (pole to obejmuje największą liczbę haseł), gospodarka, działalność inna niż polityka i gospodarka. Korzystając z ustaleń A. M. Lewickiego, autorka przeprowadza klasyfikację zebranych połączeń. Pozwoliło to ustalić, jak kształtują się proporcje między idiomami a frazemami w poszczególnych polach tematycznych oraz stwierdzić, że wyrażenia rzeczownikowe zdecydowanie dominują nad innymi typami nowo powstałych połączeń wyrazowych, co świadczy o przewadze funkcji nominacyjnej języka. Autorka podejmuje także kwestie związane z powstawaniem neologizmów frazeologicznych. Z jednej strony zwraca uwagę na sposoby powstawania połączeń (rozdział poświęcony derywacji frazeologicznej), z drugiej na źródła połączeń (rozdział poświęcony sposobom wzbogacania polszczyzny o nowe połączenia wyrazowe), z trzeciej — na mechanizmy tworzenia nowych połączeń. W rozdziale *Analiza nominacyjna nowych połączeń wyrazowych* B. Nowakowska próbuje odpowiedzieć na pytanie, jakie elementy języka są wykorzystywane przy tworzeniu określonych nazw (zauważa m. in. całe serie neologizmów motywowanych barwą, np. *biała śmierć*, *biała trucizna*, *biały marsz*, *biały dom*, *białe kołnierzyki*, *biały montaż* itp.). Książkę zamyka rozdział, zawierający uwagi dotyczące synonimii połączeń wyrazowych.

W omawianej publikacji mamy do czynienia z badaniem języka *in statu nascendi*. Specyfika badanego materiału sprawia, że autorka niejednokrotnie proponuje własne rozwiązania lub wprowadza pewne modyfikacje do już istniejących koncepcji. Zaproponowane przez nią analizy i rozwiązania mogą budzić zastrzeżenia, niemniej stanowią punkt wyjścia do dyskusji o nowych połączeniach frazeologicznych we współczesnej polszczyźnie.

MNB

Dorota Piekarczyk, *Kwiaty we współczesnym językowym obrazie świata*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2004, 241 s.

Przedmiotem analizy są nazwy pięciu kwiatów: róży, lilii, fiołka, chabra i wrzosu. Odtwarzając strukturę semantyczną tych nazw, autorka czerpie z danych leksykograficznych oraz danych tekstowych — wykorzystuje teksty poetyckie oraz teksty reklamowe. Odwołuje się również do faktów kulturowych. W rozdziale pierwszym Dorota Piekarczyk przedstawia założenia metodologiczne swojej